

ЧИННИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ ІНТЕНСИВНОГО ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Галінська Т.С., ст. викладач

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглядаються теоретико-методологічні аспекти інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Розкрита сутність поняття „інтенсифікації” виробництва та її значення в розвитку виробництва аграрної продукції. Проаналізовано основні напрями інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах.

In the article examined teoretiko-methodological aspects of intensification of agricultural production. The exposed essence of concept „intensifications” is productions and its values in development of production of agrarian goods. Basic directions of intensification of production are analysed in agrarian enterprises.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкової економіки та структурної перебудови АПК особливого значення набувають питання ефективності розвитку окремих галузей і продуктових підкомплексів та визначення напрямів інтенсифікації виробництва продукції з урахуванням попиту на регіональних і загальнонаціональному ринках. Зокрема проблема підвищення якісних показників розвитку галузі рослинництва, оскільки саме дана галузь в ринкових умовах має для України стратегічну вагу, а продукція рослинництва є одним із надійних джерел валютних надходжень, кількість яких в державі досить обмежена.

Економічне зростання та інтенсифікація виробництва – невід’ємні складові понятійного апарату сучасної економіки, які тісно пов’язані між собою. Хоча їх проблемам присвячена певна частина наукових праць, але єдиної точки зору в їх поглядах немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення ефективності розвитку агропромислового комплексу та дослідженню економічних, організаційних, технологічних, екологічних, соціальних аспектів інтенсифікації агропромислового виробництва присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок в розробку концептуальних положень проблеми зробили українські економісти-аграрники: В. Андрійчук, Ю. Мельник, П. Гайдуцький, О. Гудзинський, В. Горкавий, П. Макаренко, Л. Мармуль, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, В. Юрчишин та інші. Основна частина авторів зводить економічне зростання до збільшення обсягів виробництва і забезпечення його стабільності, що не в повній мірі відповідає змісту інтенсифікації.

Постановка завдання. Головний напрямок економічного зростання – інтенсифікація виробництва, яка представляє собою комплексний, багатофакторний процес застосування ефективних і екологічно безпечних засобів та технологій, заснованих на досягненнях науково-технічного прогресу, використанні більш досконалих форм організації і оплати праці, управління та ефективних ринкових відносин.

В останні роки функціонування агропромислового виробництва характеризується різким спадом ефективності господарювання, як в межах окремих складових єдиного технологічного циклу (сільське господарство, заготівля, переробна промисловість, реалізація), так і у виробничих зв'язках між ними. Це призводить до зменшення обсягів виробництва, зростання витрат ресурсів, погіршення якісних показників продукції, деформації структури експорту і як наслідок – до низького рівня задоволення попиту споживчого ринку на вітчизняну продукцію.

У нинішній досить складній економічній ситуації визначенню курсу на інтенсифікацію розвитку аграрного виробництва як основного напрямку подолання критичного стану немає альтернативи, що і обумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямі.

Виклад основного матеріалу. Інтенсифікація нині набуває визначального характеру у подоланні кризових явищ в сільськогосподарському виробництві, освоєнні ринкових відносин, у гарантуванні продовольчої безпеки країни. Аналіз свідчить, що тільки на основі системного оновлення матеріально-ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки, забезпечення економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників у підвищенні ефективності суспільного виробництва та поліпшенні соціальних умов трудівників села можна вивести його на шлях інтенсифікації, спрямований на інтеграцію країни у світове співтовариство.

Процес інтенсифікації як соціально-економічне явище має багатофакторний характер і тому потребує системного підходу до його дослідження й виявлення комплексного впливу сукупності чинників на обсяги та ефективність аграрного виробництва.

Напрями забезпечення інтенсивного типу розвитку аграрних підприємств розглядаються як напрями інтенсифікації виробництва в сільському господарстві. Поняття інтенсивності й інтенсифікації мають різний економічний зміст. Інтенсивність характеризує якісний і кількісний стан виробництва. Інтенсифікація – це багатогранний процес формування інтенсивного типу розвитку шляхом комплексної механізації та автоматизації виробництва, його хімізації й електрифікації, впровадження енерго- водо- і ресурсозберігаючих технологій та біотехнологій, меліорації землі, вдосконалення організації праці та матеріального стимулювання, поглиблення спеціалізації виробництва і досягнення його раціональної концентрації (рис. 1).

Усі фактори інтенсифікації залежно від походження та ролі у цьому процесі об'єднуються в окремі групи. Серед них важливе місце посідають природні ресурси, використання яких залишається поки що на низькому рівні й досягає в середньому не більше 5-10%. Решта 90-95% наявних природних ресурсів практично безповоротно втрачається для людини. При цьому більша частина таких втрат є джерелом забруднення води, атмосферного басейну і ґрунт.

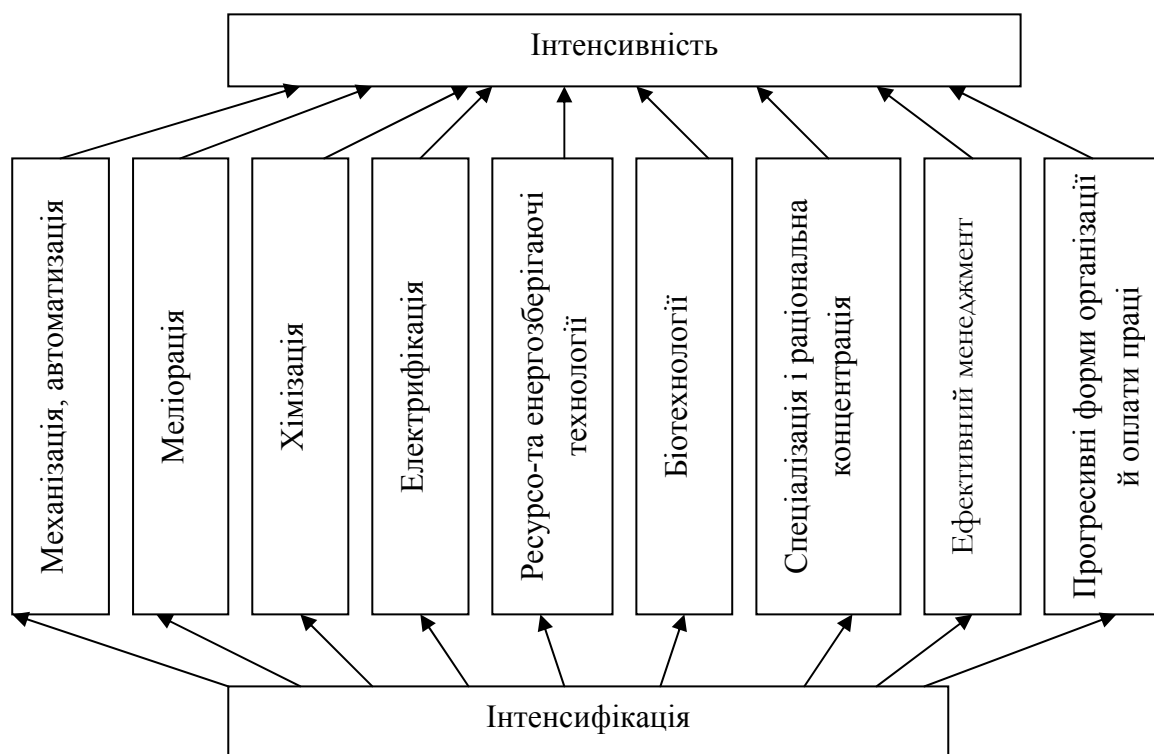

Рис. 1. Напрями інтенсифікації сільськогосподарського виробництва [2, с. 522]

При інтенсифікації виробництва слід брати до уваги її двоїстий характер. Майже кожний напрям інтенсифікації, насамперед механізація й автоматизація, хімізація і меліорація, крім позитивного, справляє негативний вплив на агроекосистему, особливо за їх необґрунтованого використання. Цей негативний вплив проявляється в погіршенні кругообігу органічних речовин, руйнуванні родючості ґрунту, зменшенні в ньому гумусу і підвищенні щільності, нагромадженні нітратів, нітритів і залишків пестицидів у сільськогосподарській продукції, зменшенні біологічної активності рослин і тварин, зниженні їх стійкості до різних хвороб, порушенні біологічної рівноваги і водного балансу тощо. Якщо взяти все це до уваги стає очевидним, наскільки може негативно відбитися на здоров'ї людей і тривалості їх життя не продумана і не виважена інтенсифікація виробництва.

Саме у процесі виробництва проявляється органічний зв'язок проблеми раціонального використання природних ресурсів з проблемою охорони навколишнього середовища від забруднення. За цих умов необхідне впровадження безвідходних технологій з рециркуляцією природних ресурсів, тобто з регенуванням їх багаторазового використання. Йдеться про те, щоб в ідеалі відходи однієї галузі виробництва слугували сировиною для іншої галузі, що означатиме перехід до замкнутих екологічних циклів.

Як відомо, особливості сільськогосподарського виробництва безпосередньо зв'язані з впливом на нього сонячної радіації, ґрунтового покриву, волого забезпечення, наявних елементів мінерального живлення рослин тощо, яких практично замінити неможливо. Проте їх ефективне використання має бути важливою умовою організації виробництва сільськогосподарської продукції.

Отже, в системі всебічної інтенсифікації рослинницьких галузей вирішального значення набуває підвищення ефективності використання всіх біологічних складових агроценозу: рослин, мікроорганізмів, комах тощо.

Слід зазначити, що існуюча нерівномірність розподілу основних природних ресурсів, навіть у межах невеликих територій аграрної сфери виробництва, наявність здебільшого чітко виражених мікрокліматичних і ґрунтових особливостей у зональному розрізі нерідко відіграють визначальну роль при виборі сільськогосподарських культур та їх сортів, структури сівозмін, установлення оптимальних строків обробітку ґрунту, сівби, доз і співвідношення видів застосування добрив тощо. Таким чином, в умовах значної неоднорідності природного середовища доцільне виділення екологічно однотипних територій, що сприятиме диференційованому підходу щодо використання природних ресурсів, ціле направленому розвитку інтенсифікації рослинницьких галузей. У нинішніх умовах значної обмеженості можливостей щодо використання матеріально-ресурсного потенціалу у розвитку аграрного сектору економіки, здійснення подальшої інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, на наш погляд слід все більше використовувати природні фактори для виробничої діяльності [2, с. 18].

До найважливіших, найактивніших факторів інтенсифікації аграрного виробництва, як відомо, належать технічні засоби, застосування яких, як правило знаходяться у тісному взаємозв'язку з використанням природних факторів.

Чинники інтенсифікації аграрного виробництва мають два різновекторні завдання – одне полягає у скороченні затрат праці на одиницю продукції, а друге – у досягненні оптимальних умов зовнішнього середовища для забезпечення необхідних вимог вирощування сільськогосподарських культур. Адже при застосуванні засобів механізації у виробничих процесах – обробітку ґрунту, сівбі, збиранні врожаю – можна ефективніше використовувати ґрунтові та кліматичні умови. До того ж, за допомогою техногенних факторів є можливість оптимізувати абіотичні й біотичні умови зовнішнього середовища, зокрема водний режим і режим живлення рослин, який зумовлюється значною мірою вмістом поживних речовин у ґрунті, наявність і видовий склад дикої флори тощо. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови створюють реальні можливості підвищити ефективність застосування технологічних факторів, оптимізувати оточуюче середовище. І навпаки, при екстремальних нерегульованих факторах для вирощування сільськогосподарських культур, недостатньому водному режимі ґрунту, відсутності необхідного забезпечення поживними речовинами техногенні чинники дають можливість лише частково оптимізувати оточуюче середовище.

Основним обмежувальним засобом широкого використання техногенних факторів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва є недостатність енергоресурсів і матеріально-технічної бази для їх застосування. Тому важливого значення набуває комплексне використання техногенних і природних факторів.

В окрему важливу групу об'єднуються соціальні чинники інтенсифікації

аграрного виробництва, що суттєво впливають на виробничі процеси. Це зумовлюється тим, що використання техногенних факторів безпосередньо пов'язане з трудовою діяльністю людей, з рівнем володіння їх технічними засобами, зі ступенем раціональної організації праці, з економічною заінтересованістю працівників, сільського господарства у результатах своєї виробничої діяльності.

Отже, в результаті застосування кращих за якістю й ефективніших соціальних факторів діяльності досягається економія робочого часу, підвищення продуктивності праці. У цьому найбільш глибока соціально-економічна сутність інтенсифікації. Соціальні чинники мають дієвий характер, а їх включення у раціональну інтенсифікацію проявляється через вплив на продуктивність праці, на ефективність виробництва.

Природні, техногенні й соціальні фактори інтенсифікації функціонують у комплексі, у взаємозв'язку, що вимагає обґрунтованого підходу до розкриття сутності їх взаємодії при розробленні та реалізації державних програм розвитку агропромислового виробництва. Для розвитку інтенсифікаційних процесів важливою складовою має стати інформаційний фактор, який поки що недостатньо досліджений і має дискусійний характер. Сутність його, на наш погляд, полягає в тому, що на основі наукової та статистико-економічної інформації створюються можливості вибору найефективніших варіантів забезпечення виробничих процесів за умов значної економії матеріально-технічних ресурсів і праці [9].

Інтенсифікація аграрного виробництва має багатфакторний характер свого розвитку і тому вимагає комплексного, системного підходу до його дослідження; важливим напрямком інтенсифікації аграрного виробництва є застосування безвідходних технологій з метою підвищення рівня використання природних ресурсів з репродукцією, тобто з регенеруванням їх багаторазового використання; в умовах неоднорідності природного середовища доцільне виділення екологічно однорідних територій, що сприятиме диференційованому підходу щодо використання природних ресурсів; технічні чинники, які відіграють визначальну роль в інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, слід спрямувати на виконання двох різновекторних завдань – скорочення затрат праці й забезпечення оптимальних умов зовнішнього середовища для вирощування сільськогосподарських культур; важливо забезпечити комплексний підхід використання технічних і природних чинників; необхідно значно підвищити роль соціальних факторів в інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, створення умови для економічної заінтересованості працівників у розвитку аграрного сектору економіки.

У нинішніх умовах важливо забезпечити адаптацію інтенсифікації агропромислового виробництва до ринкових відносин, формування внутрішньо-державного і міждержавного аграрного ринку, враховуючи надто обмежені можливості виробничо-господарських структур щодо залучення коштів для інвестицій в основний капітал, важливо обґрунтовано визначити галузі та види діяльності, в які доцільніше їх спрямовувати, щоб одержати найвищу результативність. У технологічному ланцюгу аграрного виробництва задіяні

такі технічні засоби, як трактори, комбайни, інші сільськогосподарські машини і знаряддя. Вони здебільшого становлять основу запровадження нових ресурсоощадних технологій. На ефективність суспільного виробництва, крім технічних засобів впливають й інші фактори технологічного характеру. Важливого значення тут набувають збільшення обсягів внесення мінеральних добрив, застосування хімічних засобів захисту рослин, насіння продуктивніших сортів і гібридів сільськогосподарських культур, матеріальних культуртехнічних робіт, тощо. Слід також ширше практикувати застосування заходів з відносно меншими капіталовкладеннями. У нинішній ситуації подолання кризових явищ у сільському господарстві необхідно впроваджувати організаційно-економічні й технологічні заходи, спрямовані на підвищення ефективності аграрного виробництва. Це стосується відновлення системи обґрунтованих польових, кормових спеціалізованих і ґрунтозахисних сівозмін з урахуванням регіональних особливостей, запровадження нових способів обробітку ґрунту, біотехнологій вирощування сільськогосподарських культур [4, с. 63].

У розвитку інтенсифікації важливо не тільки забезпечити цей процес необхідними коштами, а й раціонально їх використати. Йдеться насамперед про дотримання синхронного співвідношення техніко-технологічних засобів при комплектуванні матеріально-ресурсної бази. Особливого значення тут набувають вимоги щодо пропорційного набору силових машин і робочих машин та знарядь. Набір технологічних сільськогосподарських машин і знарядь повинен забезпечувати при формуванні робочих агрегатів найбільш повне завантаження виробничих потужностей силових машин. Так, набір тракторних плугів, культиваторів, сівалок повинен бути таким, щоб при агрегуванні з силовими машинами забезпечував повне або майже повне використання виробничих потужностей останніх. До того ж, системне оновлення матеріально-ресурсної бази, заміна технічних ресурсів повинні здійснюватись новітніми марками сучасних машин і знарядь.

Висновки. Інтенсифікація є одним із найбільш важливих й ефективних засобів виходу галузі з критичного стану, відновлення соціально-економічного розвитку суспільного виробництва в аграрній сфері. Інтенсифікація сільського господарства – процес не новий, він сягає в глибину історії становлення та розвитку цієї визначальної галузі життєзабезпечення людської спільноти. Як соціально-економічна проблема інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, її теоретичні підвалини виникли кілька століть тому у зв'язку із стрімким нарощуванням народонаселення планети і необхідністю розширення використання земель для виробництва харчових продуктів.

Розвиток інтенсифікації аграрного виробництва має бути спрямований на комплексне вирішення техніко-технологічного переозброєння сільськогосподарських підприємств із врахуванням соціального та природоохоронного факторів, що при оптимальному поєднанні забезпечать високий рівень результативності та конкурентоспроможності виробництва агропромислового комплексу в цілому.

Література.

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. – Підручнк. – 2-е вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.:КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Вітков М.С. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва в перехідний період до ринку / М.С. Вітков // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 17-20.
3. Гацура Я.Т. Методологічні положення інтенсифікації аграрного виробництва на інноваційній основі / Я.Т. Гацура. // Економіка АПК. – 2001. – № 9. – С. 65-70.
4. Дергач І.В. Економічна сутність та напрямки розвитку інтенсифікації аграрного виробництва / І.В. Дергач // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 61-63.
5. Кириленко І.Г. Напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 68-72.
6. Макаренко П.М. Показники оцінки економічної стійкості аграрних підприємств / П.М. Макаренко, Л.О. Чіп // АгроСвіт. – 2008. – № 24. – С. 34-37.
7. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 8-14.
8. Олійник В.О. Необхідність та умови розширеного відтворення в сільському господарстві України / В.О. Олійник // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 31-35.
9. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні. / П.Т. Саблук. Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3-16.
10. Світков М.С. До теоретичних і методологічних засад інтенсифікації аграрного виробництва / М.С. Світков // Економіка АПК. – 2004. – № 11 – С. 33-37.
11. Станкевич О.Б. Ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. / О.Б. Станкевич, В.І. Мацибора // Науковий вісник НАУ. – 2001. Вип. 34. – С. 294-297.

УДК 332. 15 + 330.341.1

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Єфімова Л.М., аспірант

Дніпропетровський державний аграрний університет

Викладено методичні основи поняття "оборотні кошти", "виробнича діяльність". Описано проблеми формування та використання оборотних коштів в суб'єктів господарювання аграрного сектору.

Methodical bases of "circulation assets", "production active". The problems formulate and using circulating assets in management subjects of agricultural sector.

Постанова проблеми. Оборотні кошти є одними з ключових факторів функціонування підприємства і завдяки цьому постійно привертають увагу в питаннях методології, аналізу та ефективності їх використання. Дана ситуація зумовлена тим, що економічна суть, основи функціонування, структура оборотних коштів, а також особливості їх формування в умовах економіки недостатньо розглянуті. Відтворювальний процес являє собою єдність дій на стадіях виробництва і обігу. Збалансованість відтворювальних пропорцій впливає на розвиток економіки та її конкурентоспроможність [3].

На сучасному етапі підприємства аграрного сектору відіграють важливе економічне значення, отже вони є основною виробничо-господарською ланкою економіки України.